

Nr 132.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående pensionsrätten för vissa f. d. rektorer vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter; given Stockholms slott den 22 februari 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet:

I enlighet med av Kungl. Maj:t framlagt förslag (prop. nr 223) medgav 1934 års riksdag (bankoutsk. utl. nr 61; riksd. skr. nr 385), med tillämpning från och med den 1 juli 1935, att för tillförordnad rektor vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarium, småskolesemi-

narium eller tekniskt läroverk, vilken innehåft förordnande å rektorsbefattningen under minst tolv år men före pensionsålderns inträde överginge till ordinarie lärartjänst vid någon av nämnda läroanstalter, fortfarande finge tillämpas det pensionsunderlag och den pensionsavgift, som för honom gällt vid förordnandets frånträdande.

Beträffande motiveringen för och den närmare innebörden av det av riksdagen sålunda lämnade medgivandet tillåter jag mig hänvisa till omnämnda proposition och utskottsutlåtande.

I samband med propositionen förehade riksdagen till behandling två inom riksdagen väckta, likalydande motioner (I: 334 och II: 593), vari gjorts framställning i syfte, bland annat, att den i propositionen avsedda förmånen måtte tillkomma jämväl sådan den 1 juli 1935 i tjänst varande ordinarie lärare vid någon av ifrågavarande läroanstalter, som innehåft rektorsförordnande under minst tolv år men före nämnda tidpunkt frånträtt förordnandet.

Till stöd för sitt sålunda framlagda förslag anförde *motionärerna* i hudsak följande:

Det måste anses obilligt, om den väl motiverade reform, som i propositionen avses, icke skulle få utsträckas att omfatta även de i tjänst varande befattningshavare, som redan frånträtt sina förordnanden. Särskilt med hänsyn till den numera allmänt vedertagna uppfattningen av tjänstepensionens allmänna karaktär synes det ej rättvist, att de högre pensionsavgifter, som under en lång följd av år erlagts, ej skulle beaktas vid bestämmandet av pensionens belopp. Det gäller här endast ett litet fåtal befattningshavare — såvitt motionärerna kunnat utröna endast fem, därav fyra vid allmänt läroverk och en vid folkskoleseminarium. Från det allmännas synpunkt kan frågan därför ej anses vara av någon större ekonomisk betydelse. För vederbörande befattningshavare däremot, för vilka det gäller en pensionsförhöjning, varierande mellan cirka 800 och 1 300 kronor, skulle den ifrågasatta bestämmelsen tydligtvis vara av mycket avsevärd betydelse.

I anledning av motionärernas berörda förslag anförde *bankoutskottet* i sitt i ärendet avgivna utlåtande (nr 61) följande:

Vad i motionerna framhållits såsom grund för yrkande om att det av Kungl. Maj:t föreslagna medgivandet skulle göras tillämpligt även på sådana i tjänst varande ordinarie befattningshavare vid någon av ifrågavarande läroanstalter, som innehåft rektorsförordnande under minst 12 år men frånträtt detsamma, förefaller utskottet vara värt beaktande. Visserligen kan mot förslaget invändas, att detsamma skulle innebära en retroaktiv tillämpning av ett stadgande om förmånligare pensionsberäkning än enligt tidigare bestämmelser varit medgiven. Det är dock här icke fråga om retroaktivitet i vanlig bemärkelse, utan det gäller befattningshavare, vilka fortfarande äro i tjänst, ehuru de frånträtt ett förordnande å högre befattning, under vilket de haft att erlagga högre pensionsavgifter. Utskottet har emellertid icke ansett sig böra utan närmare utredning rörande förslaget verkningar och beträffande de anordningar, som för dess genomförande bliva erforderliga med avseende å retroaktiv avgiftsbetalning för tiden efter förordnandets frånträdande

m. m., nu föreslå ett beslut från riksdagens sida i enlighet med motionärernas hemställan.

I anslutning till det anförda hemställde utskottet, att riksdagen måtte i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande rätt för ordinarie befattningshavare vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarium, småskoleseminarium eller tekniskt läroverk, som innehåft förordnande såsom rektor vid dylik läroanstalt under minst tolv år men frånträtt förordnandet, att under de villkor, som kunde finnas lämpliga, komma i åtnjutande av pension, beräknad i förhållande till pensionsunderlaget för rektorsbefattningen, samt därefter för 1935 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet sålunda hemställt.

Genom beslut den 30 juni 1934 anbefalldes därefter Kungl. Maj:t statskontoret att verkställa den av riksdagen begärda utredningen samt att efter skolöverstyrelsens hörande avgiva yttrande och förslag i ämnet.

I skrivelse den 11 januari 1935 har statskontoret avgivit dylikt yttrande och förslag och därvid överlämnat från skolöverstyrelsen inhämtat, den 13 december 1934 dagtecknat utlåtande i ämnet.

I detta utlåtande anför skolöverstyrelsen bland annat följande:

I fråga om de skäl, som tala för motionärernas förslag, har överstyrelsen intet väsentligt att tillägga till vad som redan anförts i motionerna och utskottsbetänkandet. Starka billighetsskäl synas tala för den i motionerna föreslagna ordningen.

Vad därefter vidkommer de verkningar, som förslaget skulle komma att medföra, har överstyrelsen till vad som anförts i motionerna allenast att tillägga följande. Under den tid, som förflutit efter motionernas avgivande, har ytterligare en lärare övergått från rektorsförordnande — i detta fall vid statens småskoleseminarium i Murjek — till ordinarie lärartjänst, varför antalet personer, som befinna sig i den ifrågavarande ställningen, numera stigit till 6. Överstyrelsen utgår då från den förutsättningen, att uttrycket »småskoleseminarium» i nu förevarande sammanhang avser allenast statens småskoleseminarium, och bortser följaktligen från de rektorer vid nedlagda landstingsseminarier, vilka falla under det i Kungl. Maj:ts cirkulär den 15 augusti 1933 angående statsbidrag till avlöning av lärare vid nedlagda småskoleseminarier m. m. lämnade medgivandet, att ordinarie lärare, som vid seminariums nedläggande räknar minst tio tjänstår såsom rektor och önskar bibehållas vid rätten till rektorspension, må äga att därom göra framställning hos Kungl. Maj:t. Emellertid torde, till förebyggande av oklarhet, i de bestämmelser, som kunna komma att utfärdas i ämnet, uttrycket »småskoleseminarium» böra förtydligas till »statens småskoleseminarium».

Överstyrelsen utgår därifrån, att riksdagen avsett, att den pension, som vid avgång från tjänsten skall tillgodokomma en befattningshavare, varom nu är fråga, skall bestämmas, som om för honom efter hans övergång från rektorsförordnande till lärartjänst hade tillämpats det pensionsunderlag, som för honom gällt vid förordnandets frånträdande. Då uppstår emellertid den av utskottet påpekade frågan om retroaktiv pensionsavgift, motsvarande sagda pensionsunderlag.

Rörande denna fråga vill överstyrelsen erinra därom, att 1930 års pensions-sakkunniga i sitt den 5 september 1932 avgivna betänkande med förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, m. m. (sid. 141) föreslagit, att ifrågavarande pensionsrätt — som visserligen enligt de sakkunnigas förslag skulle förutsätta icke mindre än aderton års rektorsförordnande — må gälla också här ifrågavarande särskilda grupp av lärare, men därvid icke upptagit frågan om retroaktivavgift. Enligt vad överstyrelsen inhämtat torde de sakkunniga närmast hava tänkt sig, att dylik avgift icke skulle avkrävas vederbörande lärare. Överstyrelsen vill icke bestämt avstyrka en sådan avgiftsfrihet men kan dock icke undgå att av principiella skäl ställa sig ganska betänksam mot densamma. Överstyrelsen skulle hålla före, att de billighetssynpunkter, som här böra göra sig gällande, kunna anses tillräckligt tillgodosedda, om man, med hänsyn därtill att retroaktivavgiften i vissa fall torde kunna bli ganska betungande, kan låta densamma uppdelas på flera inbetalningar, som skulle verkställas successivt under en följd av år.

Den nyss anförda omständigheten, att avgiften kan komma att bli ganska betungande, giver emellertid överstyrelsen anledning att upptaga en annan fråga, nämligen huruvida den nu ifrågavarande pensionsanordningen bör bli obligatorisk eller bli beroende av vederbörande tjänst innehavares egen önskan. Skulle man utkräva retroaktivavgift, så torde vederbörande själv böra äga rätt att välja, huruvida han föredrager att underkasta sig avgiften för vinnande av förmånen eller att avstå från förmånen för att undgå avgiften.

På grund av vad sålunda anförts har överstyrelsen föreslagit,

att den 1 juli 1935 i tjänst varande innehavare av ordinarie lärarbefattning vid allmänt läroverk, högre lärarinnese seminariet, folkskoleseminarium, statens småskoleseminarium eller tekniskt läroverk, vilken innehåft förordnande såsom rektor vid dylik läroanstalt under minst tolv år men frånträtt rektorsförordnandet före nyssnämnda dag, må kunna i pensions-hänseende betraktas, som om han alltjämt kvarstode vid rektorsförordnandet, varvid för mellantiden mellan sagda förordnandes frånträdan och den 1 juli 1935 skall utgå retroaktiv pensionsavgift med belopp, som utgör skillnaden mellan sammanlagda beloppet av de pensionsavgifter, som vederbörande lärare under nyssnämnda mellantid skulle hava erlagt, om han kvarstått vid rektorsförordnandet, och sammanlagda beloppet av de pensionsavgifter, som han under samma tid faktiskt erlagt,

samt att befattningshavare, varom nu är fråga, före utgången av september 1935 skall hos rektor vid den läroanstalt, där han innehar sin ordinarie tjänst, anmäla, huruvida han önskar på angivet sätt återinträda i rektors pensionsunderlag, varefter rektor har att om sålunda gjord anmälan omedelbart underrätta statskontoret, skolöverstyrelsen och vederbörande länsstyrelse samt, i fråga om läroanstalter i Stockholm, direktionen över Stockholms stads undervisningsverk.

För egen del har statskontoret i ärendet anført följande:

Enligt vad skolöverstyrelsen framhållit, skulle det ifrågasatta medgivandet komma att beröra allenast ett fåtal befattningshavare, varför några

mer vittgående konsekvenser icke torde vara att befara. På grund härav och med hänsyn till vad bankoutskottet i sitt utlåtande nr 61 vid 1934 års riksdag anfört synes statskontoret intet vara att erinra mot att framställning göres till riksdagen om dylikt medgivande.

Såsom förutsättning för tillämpning i förevarande fall av det för rektor gällande pensionsunderlaget bör enligt statskontorets mening gälla, att vederbörande erlagger mot nämnda pensionsunderlag svarande pensionsavgifter även för tid, som förflutit efter frånträdande av förordnandet som rektor. Då det i vissa fall kan medföra svårighet för befattningshavare att på en gång inbetala det ytterligare avgiftsbelopp, som utöver å egen tjänst erlagda pensionsavgifter belöper å sådan tid, synes det statskontoret rimligt, att en uppdelning härav på flera inbetalningsterminer under en tidrymd av förslagsvis högst 5 år må kunna medgivas. Dessa avgifter böra dock vara inbetalda senast vid den tidpunkt, då vederbörande uppnår pensionsåldern.

Därest befattningshavare önskar komma i åtnjutande av nu ifrågavarande förmån, torde framställning härom böra före den 1 september 1935 göras hos den myndighet — statskontoret, respektive statens pensionsanstalt — som har att till prövning och avgörande upptaga frågan om befattningshavarens pension. På nämnda myndighet bör ankomma att i ärendet fatta beslut, varom meddelande bör lämnas skolöverstyrelsen och rektor vid den läroanstalt, där befattningshavaren innehar sin ordinarie tjänst.

I enlighet med vad sålunda anförts har statskontoret tillstyrkt medgivande, att å ifrågavarande befattningshavare må under angivna förutsättningar tillämpas för rektor gällande pensionsunderlag och pensionsavgifter.

Statens pensionsanstalt har i utlåtande den 1 februari 1935 anfört, i huvudsak, följande:

Mot vad statskontoret i ärendet föreslagit har pensionsanstalten i sak intet att erinra. Blivande stadganden i ämnet synas böra avfattas så, att av stadgandena framgår, vilka pensionsbestämmelser — utöver stadganden om pensionsunderlag och avgifter — som skola gälla för pensionsrätten. Detta blir av betydelse exempelvis för fall, då en rektor med tjänstepensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt övergår till lärartjänst med pensionsrätt enligt lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension. Pensionsanstalten får vidare anföras, att det möjligen kunde ifrågasättas att vid prövning av huruvida rektorsförordnande innehafvs under minst tolv år även medräkna tjänstår såsom rektor vid landstingsseminarium. En eventuell bestämmelse härom bör avse jämväl befattningshavare, som efter den 1 juli 1935 frånträda rektorsförordnande.

Pensionsanstalten vill i sammanhang med föreliggande ärende till behandling upptaga ett spörsmål, som står i direkt samband med den i remissen närmast avhandlade frågan men som vid ärendets tidigare behandling ej synes hava varit föremål för särskilt övervägande. Vad pensionsanstalten åsyftar är frågan om de nu avsedda befattningshavarnas familjepensionsrätt. Enligt pensionsanstaltens mening synes det ligga närmast till hands, att, om tjänstepensionen bestämmes efter rektors pensionsunderlag, även familjepensionen sättes till samma belopp som för

rektor, och detta synes böra gälla även sådana befattningshavare, som efter den 1 juli 1935 komma att avgå från rektorsförordnande.

Samtliga här avsedda befattningshavare hava familjepensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, och man har således att undersöka, om, då rektors tjänstepensionsrätt bibehålles även efter rektorsförordnandets frånträdande, enligt stadgandena i reglementet familjepensionsrätten och avgifterna härför automatiskt rätta sig efter de under rektorsförordnandet gällande bestämmelserna, eller om hänsyn till familjepensionsfrågans ordnande måste tagas vid avfattningen av de blivande stadgandena i ämnet.

Pensionsanstalten får härvidlag framhålla, att § 34 mom. 1 i anstaltens reglemente innehåller föreskrift om att — där ej annorlunda stadgas i de särskilda bestämmelserna för den av den avlidne senast innehavda befattningen — pensionen åt de efterlevande bestämmes efter familjepensionsunderlaget för denna befattning. Med hänsyn härtill torde det vara erforderligt, att nu ifrågasatta föreskrifter avfattas så, att av desamma framgår, att de efterlevande till befattningshavare, som nu avses, skola få familjepensionen avpassad efter de bestämmelser, som gällde under den tid, den avlidne innehade rektorsförordnande.

Vid utformningen av bestämmelserna är att märka, att retroaktiva avgifter, som skola erläggas av befattningshavare, vilka vid bestämmelsernas ikraftträdande redan frånträtt rektorsförordnande, givetvis böra avse såväl tjänste- som familjepension.

*Departements-
chefen.*

Den föreliggande frågan avser i första hand sådan utsträckning av det av fjolårets riksdag lämnade medgivandet i fråga om pensionsrätten för vissa tillförordnade rektorer vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter, att rätt till bibehållande av rektors pensionsunderlag skulle tillkomma jämväl ordinarie lärare vid dylik läroanstalt, som den 1 juli 1935 är i tjänst men som före nämnda dag frånträtt ett av honom under minst tolv år innehaft rektorsförordnande vid sådan läroanstalt.

Med hänsyn till de skäl, som anförts för en sådan utsträckning av medgivandets räckvidd, har jag med stöd av den enligt riksdagens begäran numera förebragta utredningen ansett mig böra förorda en dylik komplettering av fjolårets beslut. På sätt utredningen giver vid handen, skulle ett bifall härtill få avseende å allenast ett fåtal befattningshavare. Såsom skolöverstyrelsen framhållit, bör den ifrågavarande förmånen emellertid icke tillkomma förutvarande rektor vid landstingsseminarium, vilkens pensionsrätt reglerats i särskild ordning i samband med landstingsseminariernas förståtligande. Icke heller i övrigt synas mig tjänstår såsom rektor vid landstingsseminarium böra få tillgodoräknas i nu förevarande sammanhang.

Beträffande den närmare anordningen av den nu ifrågavarande pensionsrätten och villkoren för dess åtnjutande ansluter jag mig till ämbetsverkens i allt väsentligt samstämmande förslag. Sålunda torde, i enlighet med vad ämbetsverken förordat, blivande bestämmelser i ämnet böra äga tillämpning allenast å befattningshavare, som anmäler sin önskan att få pensionsrätten reglerad enligt de för rektor gällande bestämmelserna.

Såsom förutsättning för tillgodonjutande av den föreslagna förmånen torde böra gälla, att mot det förhöjda pensionsunderlaget svarande avgifter erläggas för tiden alltifrån rektorsförordnandets frånträdande, vilka avgifter, i den mån de avse tiden före den 1 juli 1935, dock böra få amorteras under vissa år.

Såsom statens pensionsanstalt förutsatt, torde ett medgivande av nu antydd art icke allenast böra avse tjänstepensionsrätten, utan anmälan om tillämpning av pensionsbestämmelserna för rektor bör föranleda en motsvarande förändring i avseende å beräkningen av familjepensionsunderlaget och familjepensionsavgifterna. En sådan förändring kan utan svårighet genomföras, då samtliga ifrågavarande befattningshavare i familjepensionshänseende äro delägare i statens pensionsanstalt. Det synes mig alltså icke böra ifrågakomma, att en befattningshavare allenast i tjänstepensionshänseende bibehåller den under rektorstiden grundlagda pensionsrätten. Ehuru familjepensionsfrågan icke gjordes till föremål för särskilt uttalande i samband med ärendets behandling vid 1934 års riksdag, torde vad nu föreslagits beträffande familjepensionsrätten böra gälla jämväl sådan i 1934 års riksdagsbeslut avsedd befattningshavare, vilken först efter den 30 juni 1935 avgår från rektorsförordnande.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen fattat beslut i den föreliggande frågan, utfärda närmare bestämmelser i ämnet.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag här förordat, utlärda bestämmelser i fråga om pensionsrätten för vissa förutvarande rektorer vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

R. Borgström.